

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0823U101569

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 01-12-2023

Статус: Наказ про видачу диплома

Реквізити наказу МОН / наказу закладу: Наказ ДТЕУ від 24.01.2024 № 252

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Авраменко Марина Валеріївна

2. Maryna Avramenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 053

Назва наукової спеціальності: Психологія

Галузь / галузі знань: соціальні та поведінкові науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Психологія

Дата захисту: 28-12-2023

Спеціальність за освітою: 053 - Психологія

Місце роботи здобувача: Національний університет оборони України

Код за ЄДРПОУ: 07834530

Місцезнаходження: Повітрофлотський проспект, буд. 28, Київ, 03049, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство оборони України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ДФ 26.055.053

Повне найменування юридичної особи: Державний торговельно-економічний університет

Код за ЄДРПОУ: 44470624

Місцезнаходження: вул. Кіото, буд. 19, Київ, 02156, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Державний торговельно-економічний університет

Код за ЄДРПОУ: 44470624

Місцезнаходження: вул. Кіото, буд. 19, Київ, 02156, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 15.81.25.05

Тема дисертації:

1. Психологічні детермінанти професійного стресу підприємців сфери торгівлі
2. Psychological determinants of professional stress of trading entrepreneurs.

Реферат:

1. Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних, методичних та практичних аспектів особливостей психологічних детермінант професійного стресу в підприємців роздрібних торговельних мереж. В основу дослідження покладено припущення, що в нинішніх особливих умовах діяльності підприємців торговельної сфери стійкість до стресу залежить від його психологічних детермінант на індивідуально-психологічному, мотиваційному, комунікативному, адаптаційному й регуляторному рівнях. Визначення їхніх особливостей та професіографічний аналіз умов діяльності обстежуваних дає підстави розробити концептуальну модель, здійснити емпіричне дослідження та сформувати програму подолання професійного стресу в обстежуваних. З метою проведення емпіричної частини роботи нами представлено концептуальну модель дослідження психологічних детермінант професійного стресу в підприємців роздрібних торговельних мереж. Вона охоплює 3 етапи дослідження: теоретичний, емпіричний, підсумковий; методи дослідження: теоретичні, статистичні, емпіричні (психодіагностичний інструментарій, професіографічний метод). Це дає організаційно-методичні підстави для визначення особливостей детермінант професійного стресу,

розроблення професіограми й психограми та програми подолання професійного стресу. За допомогою комплексу інформативних методик протягом 2019 – 2022 років проведено емпіричне дослідження щодо психологічних детермінант професійного стресу в 130 підприємців торговельної сфери. За критерій формування емпіричних груп дослідження обрано визначений рівень їхнього професійного стресу. До першої групи увійшло 58 працівників, у яких були відсутні або незначні прояви стресу, і цю групу ми назвали групою з компенсованим стресом. До другої групи увійшло 72 обстежуваних із суттєвими некомпенсованими ознаками стресу, вона була названа групою з вираженим стресом. Психологічна діагностика детермінант професійного стресу обстежуваних проводилася за комплексом прямих і побічних показників визначених методик. Прямі показники спрямовані на вимір рівня професійного стресу в обстежуваних, а побічні вказують на особливості його детермінант стосовно індивідуально-психологічного, мотиваційного, комунікативного, регулятивного компонентів та компонента адаптаційної мобільності. На підставі результатів кореляційного й факторного аналізу виокремлено п'ять факторів, які ми розглядаємо як психологічні детермінанти професійного стресу в обстежуваних. Вони отримали відповідні назви: F1 – індивідуально-психологічний, що вимірюється за змінними «16-факторного опитувальника Кеттелла»; F2 – мотиваційний (за шкалами методики «Мотиви підприємництва»); F3 – адаптаційної мобільності (за показниками методики «Адаптаційна мобільність»); F4 – комунікативний (за особливостями змінних методик: «Переважаючий тип ставлення до людей Т. Лірі», «Комунікативні та організаційні здібності», «Рівень конфліктності особистості») і F5 – регулятивний (за показниками методик «Вольова саморегуляція» і «Подолання стресу»). За результатами теоретичного аналізу наукових джерел, організаційно-методичного підґрунтя, результатів емпіричного дослідження, аналізу умов і особливостей професійної діяльності розроблено професіограму і психограму підприємців роздрібної торгівлі. Зміст її викладено в таких розділах: вступ; розділ 1 – «Загальні відомості про підприємницьку діяльність»; розділ 2 – «Домінуючі види діяльності та основні завдання підприємців роздрібної торгівлі»; розділ 3 – «Соціально-психологічні фактори діяльності підприємців роздрібної торгівлі»; розділ 4 – «Психограма». На підставі професіограми й психограми, а також результатів емпіричного дослідження розроблено програму подолання професійного стресу в підприємців сфери торгівлі. Результати емпіричного вивчення професійного стресу дали підстави для визначення його детермінант, виокремлення факторів як компонентів, розроблення професіограми і психограми діяльності підприємців роздрібних торговельних мереж та формування програми подолання професійного стресу в обстежуваних, що є суттєвим науковим і практичним внеском у систему психологічної допомоги особистості у стресогенних умовах діяльності. Ключові слова: психологічні детермінанти, професійний стрес, підприємці, сфера торгівлі.

2. The dissertation is a comprehensive study of the theoretical, methodological, and practical aspects of the psychological determinants of professional stress of retail entrepreneurs. The research assumes that in the current special conditions of trading entrepreneurs' resistance to stress depends on their psychological determinants at the individual-psychological, motivational, communicative, adaptive, and regulatory levels. The definition of their features and the professional analysis of the conditions of the respondents activity provides grounds for developing a conceptual model, conducting an empirical study, and forming a program for overcoming professional stress in the respondents. In order to carry out the empirical part of the work, we have presented a conceptual model of the study of psychological determinants of professional stress among retail entrepreneurs. It includes 3 stages of research: theoretical, empirical, and final; research methods: theoretical, statistical, empirical (psychodiagnostic tools, and professional methods). This provides an organizational and methodological basis for determining the characteristics of the determinants of professional stress, developing a professionogram and psychogram and a program for overcoming professional stress. With the help of a complex of informative methods, in 2019-2022, an empirical study was conducted on the psychological determinants of professional stress among 130 trading entrepreneurs. The formation of empirical research groups is based on a certain level of their professional stress. One group included 58 workers who had no or had insignificant manifestations of stress, and we called this group as a group with compensated stress. The other group included 72 respondents with significant uncompensated signs of stress, which was called the group with severe stress. Psychological diagnosis of the

determinants of professional stress of the examinees was carried out according to a complex of direct and indirect indicators of the specified methods. Direct indicators are aimed at measuring the level of professional stress of respondents, and indirect indicators focus on the peculiarities of its determinants in relation to the individual-psychological, motivational, communicative, regulatory, and an adaptive mobility component. Based on the results of the correlation and factor analysis, five factors were defined, which we consider as psychological determinants of professional stress of the respondents. We called them: F1 – individual-psychological, measured by the variables of the “Cattell’s 16 factors personality test”; F2 – motivational (according to the scales of the “Motives of Entrepreneurship” method), F3 – adaptive mobility (according to the indicators of the “Adaptive Mobility” method); F4 – communicative (according to the characteristics of the variable methods: “Prevailing type of attitude towards people T. Leary”, “Communicative and organizational abilities”, “Level of personality conflict”) and F5 – regulatory (according to the indicators of the methods “Volitional self-regulation” and “Overcoming stress”). According to the results of theoretical analysis of scientific sources, organizational and methodological basis, results of empirical research, analysis of conditions and features of professional activity, a professional and psychogram of retail entrepreneurs was developed. Its content is laid out in the following sections: introduction; Chapter 1 – General information about business activity; Chapter 2 – Dominant activities and main tasks of retail entrepreneurs; Chapter 3 – Socio-psychological factors of activity of retail entrepreneurs; Chapter 4 – Psychogram. On the basis of the developed professionogram and psychogram, as well as the results of empirical research, a program for overcoming professional stress among trade entrepreneurs has been developed. The results of the empirical study of professional stress gave grounds to determine its determinants, define factors and components, develop a professionogram and a psychogram of the activities of retail entrepreneurs, and form a program for overcoming professional stress of the respondents, which is a significant scientific and practical contribution to the system of psychological assistance of individuals in stressful conditions. Key words: psychological determinants, professional stress, entrepreneurs, trading.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- <https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/228a498650159ced54ab838e9fefe94b.pdf> Психологічне забезпечення професіогенезу фахівців торгівлі і сфери послуг : монографія /за ред. М. С. Корольчука. Київ : Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2020. С. 156-175. (Особистий внесок автора: Розділ 7. Професійний стрес та психодіагностичний інструментарій дослідження його наслідків.
- <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/199147/199315> Авраменко М. В. Psychological features of views of foreign scientists on stress and its consequences. Вісник нац. ун-ту оборони України. 2020. Вип. 1 (54). С. 5–12. [Психологічні особливості поглядів зарубіжних учених на стрес та його наслідки.]
- <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/199147/199315> Авраменко М. В., Корольчук М. С., Корольчук В. М. Психологічні стратегії подолання професійного стресу у фахівців. Вісник нац. ун-ту оборони України. 2021. Вип. 4 (62). С. 5–16. (Особистий внесок автора: 50% представленого матеріалу).
- <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/42584/1/39-.pdf> Авраменко М. В. Психологічні особливості проявів стресостійкості у підприємців торговельної сфери. Науковий вісник Ужгородського у-ту. Сер. Психологія. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 3. С. 107–112.

- <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2022/02/httpsdoi.org10.31174SENDHS2021261IX4810.pdf> Авраменко М. В. Relationships between psychological indicators of occupational stress of trade entrepreneurs. Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2021. Vol. IX(48), Iss. 261. P. 58–62.
- <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/83a6993eee78b5f4ceeb878c49005922.pdf> Авраменко М. В. Актуальність дослідження професійного стресу працівників торгівлі. Актуальні проблеми організаційної та економічної психології : тези доп. вузівська наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 05 груд. 2018 р. / за наук. ред.: К. О. Кушніренко, І. О. Сатиренко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. С. 71–73.
- <https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf> Авраменко М. В. Вплив стресу на мотивацію працівників та їх працездатність. Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах : матеріали наук.-практ. конф., 05 листоп. 2020 р. / Міністерство Оборони України, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ : Нац. ун-т. оборони України, 2020. С. 7–8.
- https://mil.knu.ua/files/283_1620930052.pdf Авраменко М. В. Стрес в трудовій діяльності, його причини та наслідки. Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф., 27 листоп. 2020 р. / за заг. ред. І. Толока. Київ : ВІКНУ, 2020. С. 100.
- Авраменко М. Особливості психологічної допомоги для підвищення адаптаційного потенціалу особам з вираженим професійним стресом. Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 21 берез. 2021 р. / за заг. ред. Р. А. Калениченка, І. О. Петухової. Ірпінь : Ун-т держ. фіскальної служби України, 2021. С. 32–37.
- <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/7691/document.pdf> Авраменко М. В., Корольчук М. С. Чинники та особливості управління стресом в торговельній організації. Глобалізаційні виклики розвитку національних економік : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 19 жовт. 2021 р. / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 371–373.
- <https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/tezy-ii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferenciya-osvitno-naukove.pdf> Авраменко М. В. Особливості психологічного забезпечення професійної діяльності сучасного фахівця. Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки й оборони України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 25 листоп. 2021 р. / Державна прикордонна служба України. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 419–421.
- Авраменко М. В. Технології подолання професійного стресу працівників освітнього процесу. Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України : матеріали IV Всеукр. круглого стола з міжнар. участю, 17 лист. 2021 р. / Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ : Київський нац. ун-т будівництва і архітектури, 2022. С. 40–45.
- <https://knute.edu.ua/file/MzEуMQ==/c287648878f463633b9b74cc319bc930.pdf> Авраменко М. В. Метод професіографії у структурі дослідження особливостей підприємницької діяльності. Вектори соціальної, організаційної та економічної психології : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 25 лют. 2022 р. / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 22–26.
- https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u178/zbirnik_18.11.22.docx Авраменко М. В., Корольчук М. С. Корольчук В. М. Особливості інтегральної оцінки детермінант професійного стресу у фахівців ризиконебезпечних професій. Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія : матеріали Міжуніверситетського науково-практичного семінару, 18 лист. 2022 р. / Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ : Київський нац. ун-т будівництва і архітектури, 2022. С. 60–63.
- <https://knute.edu.ua/file/MzEуMQ==/f467895ec4bf440341490c621a6ecsb8.pdf> Авраменко М. В., Корольчук В. М. Психологічна програма формування стійкості особистості до професійного стресу. Вектори соціальної, організаційної та економічної психології : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 17 лют. 2023 р. / відп. ред. С. М. Миронець. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 36–39.

- Авраменко М. В. Особливості оцінки проявів дезадаптаційних розладів у професійній сфері. Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : матеріали IV Всеукр. Наук.-практ. Круглого стола з міжнар. Участю, 24 квіт. 2019 р. / за заг. Ред. О. Г. Льовкіної, Р. А. Калениченка. Ірпінь : Ун-т держ. Фіскальної служби України, 2019. С. 216.
- Авраменко М. В. Концептуальна модель дослідження професійного стресу. Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах : матеріали наук.-практ. конф., 31 жовт. 2019 р. / Міністерство Оборони України, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ : Нац. ун-т. оборони України, 2019. С. 13–15.
- Авраменко М. В., Корольчук М. С., Корольчук В. М. Чинники конкурентоздатності у професіогенезі особистості. Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 21 квіт. 2020 р. / за заг. ред. Р. А. Калениченка, О. Г. Льовкіної. Ірпінь : Ун-т держ. фіскальної служби України, 2020. С. 98–108.
- Avramenko M. Impact of stress on the sphere of human communication. Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 01 жовт. 2021 р. / Міністерство оборони України. Київ : Нац. ун-т. оборони України, 2021. С. 63–64.
- Авраменко М. В., Авраменко Д. О. Цифровізація комунікаційних зв'язків в соціальному середовищі. Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 01 жовт. 2022 р. / Міністерство оборони України. Київ : Нац. ун-т. обор. України, 2021. С. 62–64.

Наукова (науково-технічна) продукція: програма подолання професійного стресу в підприємстві сфери торгівлі.

Соціально-економічна спрямованість: підвищення продуктивності праці

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0118U000053

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Корольчук Микола Степанович
2. Mykola Korolchuk

Кваліфікація: д.психол.н., професор, 19.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-2524-4784

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Державний торговельно-економічний університет

Код за ЄДРПОУ: 44470624

Місцезнаходження: вул. Кіото, буд. 19, Київ, 02156, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кузікова Світлана Борисівна
2. Svitlana Kuzikova

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-2574-9985

Додаткова інформація: ;<https://scholar.google.ru/citations?hl=ru&user=Ob0XuSsAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Код за ЄДРПОУ: 02125510

Місцезнаходження: вул. Роменська, буд. 87, Суми, Сумський р-н., 40002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Карамушка Людмила Миколаївна
2. Ludmila Karamushka

Кваліфікація: д.психол.н., професор, 19.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0622-3419

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 02141213

Місцезнаходження: вул. Паньківська, буд. 2, Київ, 01033, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Сафін Олександр Джамільович
2. Oleksandr Safin

Кваліфікація: д.психол.н., професор, 20.02.02

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5745-8635

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Код за ЄДРПОУ: 02125639

Місцезнаходження: вул. Садова, буд. 2, Умань, Уманський р-н., 20300, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Капосльоз Григорій Вікторович

2. Hryhorii Kaposloz

Кваліфікація: к. психол. н., старший науковий співробітник, 19.00.09

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-7369-3977

Додаткова інформація:

https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=StT329AAAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate

Повне найменування юридичної особи: Державний торговельно-економічний університет

Код за ЄДРПОУ: 44470624

Місцезнаходження: вул. Кіото, буд. 19, Київ, 02156, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Миронець Сергій Миколайович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Миронець Сергій Миколайович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Авраменко Марина Валеріївна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна